

RECHTSTHEORIE

RECHTSGESCHIEDENIS

📁 AAK20116837

C.J.H. Jansen

Graag vestig ik de aandacht op het rechtshistorische proefschrift, dat Jacob Giltaij op donderdag 29 september aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam heeft verdedigd. De titel van zijn boek luidt: *Mensenrechten in het Romeinse recht?* Het vraagteken staat er niet voor niets. Promotor was prof. mr. L.C. Winkel uit Rotterdam. De centrale vraag in de studie is of in het Romeinse recht voorlopers zijn geweest van de moderne mensenrechten-idee. Sommigen fronsen wellicht de wenkbrauwen bij deze vraag. Kende het Romeinse recht niet velen, die amper een menswaardig bestaan konden opbouwen, de slaven voorop? Lijkt ‘Romeins recht en mensenrechten’ niet een *contradictio in terminis*? Giltaij opent zijn proefschrift dan ook met een hoofdstuk waarin hij de ongelijke behandeling van mensen (onder wie talloze vrije, niet-burgers en slaven) en hun ongelijke bescherming in het Romeinse recht centraal stelt. Hij meent na een nauwgezette analyse dat de moderne wijze van bescherming en handhaving van bepaalde persoonlijkheidsrechten, zoals die zijn geformuleerd in hedendaagse mensenrechtenverklaringen, voorlopers kent in het Romeinse recht. Een aanmerkelijk deel van het boek is gewijd aan de bescherming van slaven, bijvoorbeeld tegen mishandeling, zowel vanuit een privaats- als publiekrechtelijk perspectief. Het initiatief voor de bescherming van de slaaf lag vaak bij zijn meester of bij een bepaalde functionaris. De slaaf zelf kon meestal niet in rechte optreden. Giltaij onderneemt vervolgens een zoektocht naar een mogelijke Griekse achtergrond van de bescherming van vrije niet-burgers en slaven in de Romeinse tijd, waarbij hij ingaat op filosofische inzichten uit de Griekse en de Romeinse tijd. Hij sluit zijn proefschrift af met de volgende twee zinnen (p. 165): ‘De ethiek van de Stoa, het klassieke Romeinse recht, Donellus en Grotius, en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens refereren bijvoorbeeld allemaal aan het bestaan van gelijke rechten inherent aan de menselijke waardigheid en het minachten van deze rechten van de mens als de oorzaak van wreedheid. Ondanks de veranderende juridische, politieke en sociale context zijn deze elementen van de mensenrechtenidee over een periode van meer dan tweeduizend jaar hetzelfde gebleven.’ Een duizelingwekkende gedachte (zie ook Jacob Giltaij, ‘Mensenrechten in het Romeinse recht? Het private delict *iniuria*’, AA 2011, p. 911 (📁 AA20110911)).

Het grote moment is aangebroken. De vertaling van het *Corpus Iuris Civilis*, het Wetboek van keizer Justinianus (527-565), uit het Latijn in het Nederlands nadert haar voltooiing. Het Romeinse recht, in het bijzonder de Digesten, de verzameling van fragmenten uit de juristengeschriften die als keizerlijke verordening is uitgevaardigd

in 533 na Christus, heeft vanaf zijn ‘herontdekking’ in de 11e eeuw een geweldige invloed gehad op het privaatrecht van de meeste continentale Europese landen. Goethe schijnt eens te hebben geschreven dat het Romeinse recht lijkt op een eend. Soms is het beestje zichtbaar aanwezig, manoeuvrerend door het heldere water van een meer. Dan weer is het buiten zicht, ‘diving amid the depths’. Maar het is er altijd. Het *Corpus Iuris* ligt dan ook nog steeds ten grondslag aan de meeste privaatrechtelijke wetboeken van deze tijd.

Het is prof. mr. J.E. Spruit, thans emeritus hoogleraar Rechtsgeschiedenis te Utrecht, geweest, die als een ware Atlas dit gigantische project op zijn schouders heeft getorst. De vertaling van het eerste deel, de *Instituten*, verscheen in 1993. Nu 18 jaar later staan de laatste delen op het punt te verschijnen, bestaande uit de tekst en de vertaling van de *Novellen*, een verzameling van keizerlijke verordeningen uitgevaardigd na de verschijning van de *Codex Justinianus* in 529 na Christus. In de redactie van de delen is dit keer een stevige Groningse inbreng, omdat de *Novellen* grotendeels Griekstalig zijn. De vertaling van de gehele Justiniaanse codificatie zal uiteindelijk 12 delen omvatten. Zij blijft door het werk van prof. Spruit en zijn vele medewerkers toegankelijk voor latere generaties juristen, die minder en minder het Latijn beheersen. Het is als een waarheid als een koe. Een privaatrechtelijk onderzoeker neemt nimmer tevergeefs het Wetboek van Justinianus ter hand. Daarom – en moge de andere redacteurs van en medewerkers aan het vertaalproject mij vergeven – hulde aan prof. Spruit!

J.E. Spruit, J.H.A. Lokin, B.H. Stolte, N. van der Wal (red.), *Corpus Iuris Civilis X; Novellen 1-50 Tekst en Vertaling*; J.E. Spruit, J.M.J. Chorus, L. de Ligt (red.), *Corpus Iuris Civilis XI; Novellen 51-114 Tekst en Vertaling*; J.E. Spruit, J.H.A. Lokin, N. van der Wal (red.), *Corpus Iuris Civilis XII; Novellen 115-168 Tekst en Vertaling*, Amsterdam 2011.

De Boom Basics is een onder studenten zeer bekende serie van overzichten van de hoofdlijnen van een bepaald rechtsgebied (Aansprakelijkheidsrecht, Arbeidsrecht, Belastingrecht, Burgerlijk Procesrecht, etc.). Er verschenen reeds talloze titels. Eén deeltje ontbrak echter nog, namelijk dat over het Romeinse recht. Mr. Jelle E. Jansen heeft in deze leemte voorzien. Zojuist verscheen van zijn hand bij de Haagse juridische uitgeverij Boom: *Romeins recht*. Wie zich razendsnel en betaalbaar wil oriënteren op de bekoorlijkheden van het Romeinse recht, dat gelukkig nog steeds aan een behoorlijk aantal faculteiten in Nederland een verplicht onderdeel van het curriculum uitmaakt, kan nu terecht bij Jansen.